

УДК 84:35.072.2:342.5 (477)
DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.2.25>

В. Р. Будзин

кандидат наук з фізичної культури і спорту, доцент,
завідувач кафедри спортивної медицини та здоров'я людини
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

З'ясовано, що громадське здоров'я це важливий суспільний феномен, а тому органи державної влади повинні здійснювати системну діяльність щодо збільшення чисельності здорових громадян з метою соціально-економічного росту. Адже саме державна соціально-гуманітарна політика має створювати можливості для забезпечення соціально вразливих груп населення. Досягнення ефективних показників державної політики неможливе без комплексного підходу та встановлення пріоритетів, вирішення конкретних завдань, що охоплюють усі фактори, котрі визначають рівень громадського здоров'я і визначення відповідальності за досягнення поставленої мети.

Проаналізовано, що доповіді ВООЗ про стан громадського здоров'я містять основи формування перспективного курсу на суспільне благополуччя, виходячи з цільових орієнтирів, обґрунтування добробуту та його безпосереднього зв'язку з базисом громадського здоров'я. Соціально-економічний розвиток повинен бути заснований на підтримці здорових екосистем, соціальної справедливості, ефективному поєднанні з соціальною справедливістю як способу вираження широких очікувань суспільства. Зрештою, всі трансформації в системі громадського здоров'я повинні відповідати соціальному балансу в будь-якому суспільстві, що забезпечує соціальну справедливість.

Вивчено, що феномен громадського здоров'я уособлює сукупність заходів політичного, економічного, правового, соціального, культурного, наукового, медичного, санітарно-гігієнічного характеру, спрямованих на збереження та зміцнення фізичного та психічного здоров'я. Ця система виходить далеко за межі рамок безпосередньо охорони здоров'я, як одної із найважливіших галузей, вона є ширшою та більш наближеною до суспільства. Метою громадського здоров'я є створення необхідних умов для збереження та покращення здоров'я громадян та для ведення ними здорового способу життя. Фактично, це все те, що створює систему життєзабезпечення населення в кожному конкретному місці проживання людей за критерієм здоров'я.

Обґрунтовано, що на сучасному етапі інвестування у галузь охорони здоров'я проглядається боротьба із наслідками, оскільки причини незадовільного благополуччя обумовлені дефектами в системі охорони здоров'я. Якщо поглянути на це з позиції віддаленої перспективи, то стане зрозуміло, що систематичне нарощування фінансування та зміцнення матеріальної бази лише безпосередньо галузі охорони здоров'я є соціально-економічною утопією. Основні підстави негараздів у здоров'ї громадян спостерігаються поза галуззю охорони здоров'я, яка переважно характерна наслідками.

Доведено необхідність актуалізації громадського здоров'я, вкладення коштів у створення необхідних умов ведення мотивованими і підготовленими громадянами здорового життя. Громадське здоров'я не лише виходить за межі лише медичних аспектів, а відображає ключові соціальні цінності суспільства, відповідає уявленням про суспільне благополуччя. Завдання державної соціально-гуманітарної політики полягає у зниженні захворюваності, на що система охорони здоров'я має мінімальний вплив. А тому необхідно нарощувати збереження життєвого потенціалу та ефективність результатів надання медичної допомоги населенню.

Ключові слова: громадське здоров'я, державна соціально-гуманітарна політика, суспільне благополуччя, соціально-економічний розвиток, стратегія.

Постановка проблеми. Стратегія економічного розвитку є основою для оцінки потреб у фінансуванні необхідних інвестицій та витрат, оцінки витрат за ключовими стратегічними цілями. Сьогодні необхідні інвестиції для викорінення крайньої бідності, необхідні витрати на фінансування для досягнення загального охоплення послугами охорони здоров'я, для реалізації заходів соціального захисту для всіх [14]. Для цього необхідно максимально повно та з найбільшою віддачею використовувати виділені ресурси з урахуванням пріоритетів, обираючи для цього найбільш раціональні, з позиції громадян форми та методи організації роботи. Неefективний розвиток громадського здоров'я, загальний дефіцит та диспропорції фінансового та матеріально-технічного забезпечення спричиняє недостатні обсяги наданої населенню окремих видів медичної допомоги та низький рівень її доступності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За численними висновками сучасних дослідників галузь охорони здоров'я сьогодні є в першу чергу складовою економічної системи, однак це не повністю відповідає дійсності, оскільки фінанси є головним і визначальним фактором і в результаті мають формуватися ринкові відносини, які не притаманні охороні здоров'я [2]. Тим часом, розроблені стандарти надання медичної допомоги носять, головним чином, соціально-економічний характер. Будь-які трансформації та реформи у сфері державної соціально-гуманітарної політики завжди можуть мати зворотний бік і тому вимагають ретельної підготовки з оцінкою можливих наслідків прийнятих рішень [16]. До феномену громадського здоров'я слід підходити з позиції якості та, особливо, наближеності, безкоштовності, можливості доступу, а не з позиції їх соціально-економічної обумовленості.

Мета статті полягає в обґрунтуванні формування та реалізації державної соціально-гуманітарної політики щодо громадського здоров'я в період трансформації стратегії економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. З огляду на трансформацію державної політики охорони здоров'я сьогодні зростає обсяг ринку

платних медичних послуг, а визначити реальний обсяг платних послуг досить складно через відсутність офіційної інформації з тіньового сектору [4]. У той же час, не можна не помітити наявну виражену диспропорцію між інтенсивним розвитком сучасних методів діагностики та лікування в окремих клініках і в цілому системою організації галузі охорони здоров'я, що не дозволяє повною мірою реалізувати державну соціально-гуманітарну політику.

Слід нагадати позицію ВООЗ щодо необхідності загальної доступності, а саме гарантований доступ всіх людей до профілактичної, лікувальної та відновлювальної медичної допомоги, якої вони потребують, при рівні якості, що забезпечує їх ефективність, і за умови, що отримання медичної допомоги не ставить людину у фінансові труднощі [12]. Звідси випливає, що пріоритети державної соціально-гуманітарної політики мають бути переглянуті за участю представників громадянського суспільства, що дозволить реалізувати необхідність наближення системи до громадянина.

Для прискорення економічного зростання країнам необхідно збільшувати накопичення та інвестиції з державних та приватних, внутрішніх та міжнародних джерел. Цільові показники річного зростання ВВП вимагають величезних інвестицій, потреби у витратах також нерозривно пов'язані з багатьма іншими цілями економічного розвитку. Незважаючи на зусилля, що докладаються, а сьогодні, як і раніше, зберігаються серйозні проблеми, які можуть перешкоджати досягненню поставлених цілей щодо громадського здоров'я [6]. Викликає стурбованість обставина, що додаткові кошти на громадське здоров'я, які виділяються, або витрачаються не за призначенням, або використовуються не ефективно.

Сценарії зростання інвестицій є узагальнюючим критерієм і відображають витрати, необхідні для досягнення поставлених цілей. Таким чином, у державній соціально-гуманітарній політиці необхідно звертати увагу на ефективність витрат та розподілу доходів. Витрати повинні бути збільшені в кілька разів у порівнянні з поточним рівнем наявних ресурсів, тому

необхідно зміцнити бюджетний потенціал, мобілізацію ресурсів та підвищити ефективність державних витрат [10]. Окрім цього, потрібно звернути увагу на той факт, що приватний медичний бізнес безперервно вдосконалюється і покращується, хоч і замінити собою масову державну систему охорони здоров'я не може і не повинен.

Усі програми громадського здоров'я сьогодні не повністю орієнтовані на вирішення питань організації медичної допомоги, на пацієнтів і поліпшення їх здоров'я, а тільки на зміцнення матеріальної бази самих медичних установ. Сьогодні до певної міри виникає конфлікт між доступністю медичної допомоги та її якістю, допомога може бути доступною, але не дуже якісною або недоступною, але якісною. Зважаючи на все, державна соціально-гуманітарна політика проводить оптимізацію медичних установ та їх сучасне оснащення при зростанні фінансування, хоча насправді підвищення доступності має здійснюватися, виходячи з раціональної організації медичної допомоги [17].

Медична допомога загального типу має бути максимально доступною та наближеною до населення за достатнього для неї рівня якості, а спеціалізована допомога має забезпечувати високий рівень якості, бо має справу з складнішими випадками. Часто оптимізація та реструктуризація лише передбачає скорочення витрат не завжди обґрунтованих і не завжди безболісних для громадян. Програми громадського здоров'я включають досить багато різнопланових напрямів, але розвивати все одночасно не дозволяють собі навіть заможні країни.

Найголовнішим ризиком зазначених програм може бути те, що її фінансування, у тому числі збільшення оплати праці медичних працівників, витрати на високотехнологічну медичну допомогу та інші статті, передбачається за рахунок збільшення надходжень коштів з бюджетних коштів. Разом з тим, більшість з бюджетів держав сьогодні дефіцитні та не можуть забезпечити навіть існуючі сьогодні витрати на територіальні програми соціальних гарантій [1]. Сьогодні повинні ефективно реалізуватися програми гро-

мадського здоров'я, націлені на конкретні й важливі для кожної країни результати і пріоритети.

Розвивати громадське здоров'я не означає, що здоров'я громадян одразу буде покращуватися, хоча і сама система охорони здоров'я вимагає особливої уваги та обґрунтованих трансформацій у напрямку наближення до її перспективної організаційної моделі. За нинішньої організації системи громадського здоров'я медичні установи неспроможні пролікувати всіх, кому необхідна медична допомога, що вже говорити про інших, додатково виявлених під час оглядів [15]. Система управління у галузі охорони здоров'я будь-якого рівня мають не просто формально отримати за домовленістю відповідний сертифікат керівника, як це нерідко має місце, а пройти повноцінний курс навчання з громадського здоров'я.

Сьогодні директорату лікарень, які вважаються менеджерами в галузі охорони здоров'я, важко орієнтуватися в організації системи громадського здоров'я, оскільки це є принципово інша сфера діяльності. Це призводить до зростання незадоволеності громадян доступністю, якістю медичної допомоги, а також ставленням до них з боку медперсоналу, громадське здоров'я втрачає свій соціальний характер, а медицина властиву їй гуманістичну спрямованість.

Податки, внески, збори, залучені кошти та облігаційні випуски залишаться важливими джерелами додаткового фінансування [3].

Однак, доведеться, як і раніше, покладатися на зовнішнє фінансування для досягнення навіть основних цілей економічного розвитку, включаючи структурну трансформацію. Таким чином, міжнародне співтовариство покликане відіграти важливу роль у пошуку засобів мобілізації міжнародного фінансування для сталого розвитку, яке не лише задовольнить їхні фінансові потреби, а й дозволить провести структурну трансформацію своєї економіки. Нинішні механізми внутрішньої та зовнішньої державної політики не допомогли більшості країн подолати основні проблеми економічного розвитку, з якими вони зустрічаються.

Виникає відчуття невідкладності вирішення проблеми відсталості, а тепер існує можливість знову і знову зосередити увагу, як забезпечити стійку трансформацію реальностей економічного розвитку [11]. Відновлення та зміцнення державно-приватного партнерства з метою розвитку невіддільне від нагальної необхідності підтвердити важливість економічного розвитку та їх міжнародної підтримки як глобальних пріоритетів. Саме в останні роки у зв'язку з наростаючою комерціалізацією охорони здоров'я різко знизився рівень лікарського гуманізму, медичної етики, якості допомоги, що також стосується проблем лікарняних кадрів.

Концепція громадського здоров'я не припускає приватизації галузі охорони здоров'я, обґрунтовуючи це тим, що більша частина громадян, крім заможних, внаслідок недоступності ставатиме все менш здоровою. Поки що у громадському суспільстві та в медичному середовищі не склалося усвідомлення того, що основу громадського здоров'я становить лише сама галузь, а система «пацієнт-лікар», адже все інше це надбудова, завдання якої полягає в забезпеченні роботи базису [5]. На сучасному етапі низькі зарплати лікарів у поєднанні з труднощами професійного зростання та підвищеним тиском адміністрації часто призводять до міграції лікарів за кордон.

Ринкова складова галузі охорони здоров'я є логічним продовженням системи медичного страхування, яка показала свою низьку ефективність, безперспективність із надзвичайно слабким впливом на задоволеність пацієнтів та їх здоров'я. Престижність здоров'я залежить не так від зайнятих у цій професії, як від ступеня розвитку суспільної свідомості, від правильного розуміння суспільних цінностей, від державної політики. Держава є гарантом соціального захисту в пріоритетності громадського здоров'я у громадян, а тому для забезпечення державних гарантій надання медичної допомоги кожному громадянину потрібно, щоб держава реалізовувала функції замовника необхідних обсягів медичної допомоги за видами та формами її надання [13].

Зрештою, у взаємозалежній глобальній економіці міжнародна підтримка структур-

них перетворень – це інвестиції в системну стійкість, оскільки будь-які успіхи в галузі економічного розвитку відобразатимуть глобальну стійкість. Сприяння структурної трансформації на основі нарощування виробничого потенціалу залишається єдиним найбільш життєздатним шляхом всеосяжного та сталого розвитку. Здійснення короткострокових надзвичайних заходів має здійснюватися з урахуванням довгострокових цілей та створювати стимул для їх досягнення [11]. Формування громадського здоров'я має залучати значні додаткові ресурси в галузь охорони здоров'я, включати принципи ринкової економіки та соціально-гуманітарні важелі управління галуззю.

З метою досягнення максимально можливого рівня громадського здоров'я з координуваним використанням усіх ресурсів необхідне формування системи, що об'єднує всі медичні служби та організації, незалежно від форми їхньої власності та відомчої належності й працює в рамках державного, експертного та громадського контролю [9]. Основою реалізації права кожного громадянина на охорону здоров'я є отримання медичної допомоги, яке надається у державних та комунальних установах, а також може надаватися у медичних організаціях недержавного сегменту.

Стратегічний розвиток громадського здоров'я на сучасному етапі має враховувати весь спектр взаємовідносин державного та недержавного сегментів галузі. Особливу увагу необхідно приділяти розвитку добровільного медичного страхування, оскільки це дозволить не стримувати розвиток інноваційних медичних технологій, а активно впроваджувати їх у соціальну практику, залучаючи до системи додаткові ресурси. На сучасному етапі важливо, щоб під час формування базису громадського здоров'я з використанням усіх наявних потужностей галузі охорони здоров'я зберігалось чітке розмежування державної та ринкової медицини [7].

Висновки і пропозиції. Сьогодні необхідно удосконалення системи контролю з боку держави за діяльністю всіх учасників системи громадського здоров'я щодо доступності, своєчасності, якості та безпеки надання медичних послуг.

Уся концепція громадського здоров'я має ґрунтуватися на відкритому діалозі з громадянським суспільством, професійними та медичними некомерційними організаціями. Реалізація стратегії розвитку громадського здоров'я на довгостроковий період шляхом створення ефективної державної соціально-гуманітарної політики забезпечить повноцінну реалізацію прав громадян. Інноваційний розвиток громадського здоров'я, широке впровадження індивідуальних профілактичних програм, підвищення мотивації та особистої відповідальності пацієнтів за стан свого здоров'я сприяють розширенню формування та реалізації державної соціально-гуманітарної політики.

Список використаної літератури:

1. Заюков І.В. Удосконалення системи фінансування охорони здоров'я як важливий чинник розвитку трудового потенціалу України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. Т. 2. № 6. С. 46-51.
2. Лавриненко О.О. Адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності у сфері охорони здоров'я: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 20 с.
3. Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С., Ткаченко Л.Г., Ковтун Н.В. Вимірювання якості життя в Україні. Київ, 2013. 48 с.
4. Ліфінцев О.В. Принципи здійснення контролю у сфері охорони здоров'я. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 3-2. Т. 1. С. 156-159.
5. Лопушинський І.П., Бондарева Л.В. Механізми запобігання та протидії поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19 на регіональному рівні (на прикладі Херсонської області). *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління: електронне наукове видання: збірник*. 2021. № 1 (13). Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. С. 178-190.
6. Майоров О.Ю., Худошина О.В., Горбань А.Є. та ін. Оцінка діяльності закладів охорони здоров'я по стандартам акредитації: метод. рекомендації. К. 2015. 220 с.
7. Марова С.Ф., Вовк С.М. Участь приватного сектору в капіталі державних установ охорони здоров'я. *Молодий вчений*. 2017. № 7. С. 352-356.
8. Міхеєнко О.І. Конкретизація сутності поняття «здоров'я» як методологічне підґрунття практики оздоровлення організму людини. *Педагогіка, психологія і медико-біологічні проблеми фізического виховання і спорту*. 2013. № 2. С. 42-46.
9. Надюк З.О., Сенюк Ю.І. Сучасна державна політика у сфері охорони здоров'я: аналіз реформування системи. *Право та державне управління*, 2020. №2. С. 211-220. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/34.pdf (дата звернення: 10.01.2021).
10. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»: Указ Президента України станом на 09.02.2016 р. № 42/2016 / Офіц. інтернет-представництво. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/> (дата звернення: 14.11.2021).
11. Парубчак І.О., Балашов А.М. Державне регулювання в системі надання послуг з оздоровлення та відновлення здоров'я населення в мережі рекреаційно-курортних закладів України. *Публічне управління та адміністрування*. 2021. Вип. 21. С. 68-71.
12. Парубчак І.О., Радух Н.Б. Реалізація державної політики у галузі охорони здоров'я в період викликів пандемії COVID-19 в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2021. № 3.Т. 32 (71). С. 42-46.
13. Рингач Н.О. Громадське здоров'я як чинник національної безпеки: монографія. Київ: НАДУ. 2009. 296 с.
14. Савчин М.В. Психічне та особистісне здоров'я громадян як чинник національної безпеки. *Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. Психологічна*. 2012. № 2. С. 142-150.
15. Ситник Т. І. Механізми реалізації державної соціально-економічної політики щодо формування громадського здоров'я на етапі суспільних трансформацій в Україні. *Вісник національного університету цивільного захисту України. Державне управління*. 2019. Вип. 1 (10). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13406/1/Ситник2019.pdf> (дата звернення: 11.12.2021).
16. Талалаєв К.О., Козишкурт О.В., Лебедюк М.М., Голубятніков М.І., Пучкова Г.В. Проблемні питання епідемічного процесу деяких соціально небезпечних хвороб

в Одеській області. *Одеський медичний журнал*. 2018. № 4. С. 5-11.
17. Шафранський В.В., Слабкий Г.О., Качала Л.О. Основи Європейської політики і

стратегія для XXI століття: стратегічне керівництво в інтересах здоров'я. *Економіка і право охорони здоров'я: наук.-пр. акт. журн.* 2016. № 2 (4). С. 72-75.

Budzyn V. Formation and implementation of the state social and humanitarian policy regarding public health during the period of transformation of the economic development strategy

It was analyzed that public health is the most important public resource, and therefore the state authorities should be interested in increasing the number of healthy citizens from the standpoint of socio-economic growth. After all, it is the state authorities that are able to build, restore, protect and create opportunities for the maintenance of socially vulnerable population groups. Achieving effective indicators is impossible without a comprehensive approach and setting priorities, solving specific tasks covering all factors that determine the level of public health and determining responsibility for achieving the set goal.

It has been found that the WHO reports on the state of public health contain the foundations for the formation of a prospective course for public well-being, based on target orientations, justification of well-being and its direct connection with the foundations of public health. Socio-economic development is based on the maintenance of healthy ecosystems, social justice, effective in combination with social justice as a way of expressing the broad expectations of society. After all, all transformations in the public health system must correspond to the system of social balance in any society, which ensures social justice.

It has been studied that public health represents a set of measures of a political, economic, legal, social, cultural, scientific, medical, sanitary and hygienic nature aimed at preserving and strengthening physical and mental health. This system goes far beyond the scope of direct health care, as one of the most important sectors, it is wider and closer to society. The purpose of public health is to create the necessary conditions for preserving and improving the health of the population and for them to lead a healthy lifestyle, in fact, this is all that creates a system of life support for the population in each specific place of residence of people according to the criterion of health.

It is substantiated that at the current stage, investing in traditional health care means fighting the consequences, since the causes of health are caused by defects in the health care system. If you look at it from a distant perspective, it will become clear that the systematic increase of funding and strengthening of the material base of the healthcare industry in any country is a socio-economic utopia. The main problems in the health of citizens occur outside the traditional health care system, which mainly deals with the consequences.

The need for gradual strengthening of public health, investment in creating the necessary conditions for leading a healthy life by motivated and prepared citizens has been proven. Public health not only goes beyond medical aspects, but reflects the key social values of society, that is, it corresponds to ideas about well-being. The task of the public is to reduce morbidity and mortality, on which the health care system has minimal influence, instead of such indicators as the preservation of life potential, the number of cured patients and, in general, the results of treatment and the results of providing medical assistance to the population.

Key words: *public health, state social and humanitarian policy, public welfare, socio-economic development, strategy.*